

*Prof. dr Muamer NICEVIĆ**
Redovni profesor Univerziteta u Novom Pazaru
*Branko LEŠTANIN**, dip. kriminalista*
Polijski službenik MUP R. Srbije
Polijska uprava u Kraljevu

Pregledni članak
UDK: 343.123.12(497.11)
343.13:351.746.2(497.11)
340.137:343.1(497.11:4-672EU)
Primljeno: 01. aprila. 2018. god.

PREDLOG IZMENA I DOPUNA ZKP SRBIJE RADI UNAPREĐENJA RADA POLICIJE

Reforma krivičnog procesnog zakonodavstva u Republici Srbiji traje predugo, što se može videti po donetim/ukinutim zakonima kojima se uređivao krivični postupak. Važeći Zakonik o krivičnom postupku doneo je velike novine u radu policije, a najznačajnija je uvođenje tzv. tužilačke istrage. Iako je na početku bilo obećavajuće, trenutna situacija pokazuje da postoje određeni problemi u primeni ovog zakonika. Rad je pre svega skoncentrisan na one norme koje se odnose na rad policije i na neka moguća rešenja de lege ferenda koja bi dovela do unapređenja policijskog postupanja. Pored uvodnog izlaganja i zaključnih razmatranja rad sadrži dve celine, pri čemu se u prvoj istražuje organizacioni aspekt policije i (pred)istražnog postupka dok se druga odnosi na dokazne radnje koje preduzima policija. Predložene novele mogu dodatno da poboljšaju rad policije s tim da će primena novih normi zahtevatii određeni period prilagođavanja, dodatno stručno usavršavanje i dodatna budžetska sredstva.

Ključne reči: Zakonik o krivičnom postupku, policija, javno tužilaštvo, predistražni postupak, dokazne radnje

* E-mail: aedbernp@ptt.rs

** E-mail: b.lestanin@gmail.com

Uvod

Savremeno evropsko krivično procesno zakonodavstvo karakterišu intenzivne promene, koje se preduzimaju radi povećanja efikasnosti krivičnog postupka. Jedna od glavnih karakteristika tih reformi ogleda se u tome što mnoge zemlje evropskokontinentalne pravne tradicije prihvataju i u određenom obimu preuzimaju krivično procesne institute koji dolaze iz angloameričke pravne tradicije i koji su karakteristični za akuzatorski krivični postupak (Bošković, Pavlović, 2016:204)

Reforma krivično procesnog zakonodavstva u Republici Srbiji započeta je još pre petnaest godina kada je donet Zakonik o krivičnom postupku (ZK-P/2001),¹ kojim se ukida Zakon o krivičnom postupku² iz 1977. kao ostavština socijalističkog režima. U dugotrajnom procesu reformi, zakonski projekti iz krivično procesne materije prolazili su kroz razne izmene i dopune koje su za primarni cilj imale unapređenje rada pre svega pravosudnih organa (sudstva i tužilaštva), ali i policije.

Dva su glavna cilja već poodavno započete reforme krivičnog procesnog zakonodavstva Srbije. Prvi je stvaranje normativne osnove za efikasniji krivični postupak, ali i sprovođenje reforme koja treba da bude u skladu s međunarodnim aktima koji garantuju slobode i prava čoveka i građanina uopšte. Drugi je usklađivanje krivičnog procesnog zakonodavstva Srbije s rešenjima prisutnim u savremenom komparativnom krivičnom procesnom zakonodavstvu (*prim. aut.* pre svega evrokontinentalnom) i tendencijama prisutnim u savremenoj krivičnopravnoj nauci uopšte (Bejatović, 2014:48). Kao treći cilj može se dodati i stvaranje zaokružene, usklađene i neprotivrečne normativnopravne celine, odnosno pravnog sistema u državi radi povećanja stepena pravne sigurnosti građana i vladavine prava.

Krajnji rezultat tih „reformi“ je trenutno važeći Zakonik o krivičnom postupku (ZKP),³ koji je u punom kapacitetu počeo da se primenjuje krajem 2013. godine. „Slobodno [se] može konstatovati da ZKP iz 2011. predstavlja radikaln raskid sa dosadašnjom krivičnom procesnom tradicijom Srbije“ (Bejatović, 2014:47). Sa aspekta rada policije najbitnija novina je uvođenje tzv. tužilačke istrage gde je policija dobila „pravo“ da izvodi pojedine dokazne radnje u predistražnom postupku, ali i u istrazi, kada im javni tužilac poveri izvršenje tih radnji.

1 „Službeni list SRJ“, br. 70/01 i 68 /02 i „Službeni glasnik RS“, br. 58/04, 85/05, 115/05, 46/06, 49/07, 122/07 i 20/09.

2 „Službeni list SFRJ“, br. 4/77, 14/85, 74/87, 57/89 i 3/90 i „Službeni list SRJ“, br. 27/92 i 24/94 .

3 „Službeni glasnik RS“, br. 72/11, 101/11, 121/12, 32/13, 45/13 i 55/14.

Materijali prikupljeni tim dokaznim radnjama policije predstavljaju dokaz u krivičnom postupku. Javni tužilac je u ovom sistemu „apsolutni šef“ predistražnog postupka⁴ i snagom autoriteta koji crpi iz rešenja u ZKP rukovodi radom policije i primenom pojedinih dokaznih radnji od strane policije.

U radu biće prezentirani određeni predlozi novela ZKP koje se pre svega odnose na postupanje policije u predistražnom postupku u cilju unapređenja rada policije.

1. Policija i (pred)istražni postupak – organizacioni aspekt

Smatramo da se Zakonik o krivičnom postupku nepotrebno (s obzirom na to da su određeni instituti već definisani drugim zakonima) bavi definisanjem određenih pojmova kao što su organizovani kriminal, organizovana kriminalna grupa, krivični zakon, policija i sl. Tako policiju definiše kao organ MUP, kao službenika tog organa i službenika odgovarajućeg inostranog organa koji, u skladu s međunarodnim pravom i ZKP, preuzima radnje na teritoriji Republike Srbije, na njenom brodu ili vazduhoplovu, kao i drugi državni organ s policijskim ovlašćenjima ako je to u ZKP ili u drugom zakonu određeno (član 2. stav 1. tačka 13. ZKP). S druge strane, Zakon o policiji (ZOP)⁵ ne daje mogućnost svim policijskim službenicima da primenjuju policijska ovlašćenja već samo ovlašćenim službenim licima (član 10. ZOP). Na ovu neusklađenost već je ukazivano u stručnoj literaturi (Đurđić, 2018: 55; Grubač, 2011: 471; Brkić, 2014: 185).

Jasno je da je namera zakonodavaca bila da definisanjem ovog instituta omogući i stranim policijskim službenicima da kroz međunarodnu (operativnu) pomoć i zajednički rad učestvuju u radu na suzbijanju kriminaliteta. Međutim, ovu mogućnost predviđa i ZOP u član 19. gde definiše međunarodnu saradnju koja obuhvata policijske poslove koje vrše nadležne organizacione jedinice MUP na teritoriji strane države, saradnju sa stranim policijskim službama, razmenu policijskih službenika za vezu, odnosno delatnost inostranih i međunarodnih policijskih službi na teritoriji Republike Srbije (šire: Leštanin, Nikač, 2016: 44–46).

Smatramo da je rešenje ovog dualizma u brisanju odredaba člana 2. tačka 13. ZKP kao i drugih odredaba ZKP kojima su definisani pojedini pojmovi koji su ranije već definisani drugim zakonskim projektima kako ne bi dolazilo do konfuzije.

4 Lat. *dominus litis* – gospodar parnice.

5 „Službeni glasnik RS“, broj 6/16.

Dobar mehanizam za „tužilačku“ kontrolu rada policije jeste mogućnost da javni tužilac pokrene disciplinski postupak protiv policijskog službenika (član 44. ZKP). Prema zvaničnim podacima Republičkog javnog tužilaštva u periodu 2012–2016. javni tužioci nisu koristili ovaj mehanizam. U obavljenom istraživanju koje se odnosi na saradnju policije i javnog tužilaštva može se uočiti da postoje određeni problemi na relaciji javno tužilaštvo – policija, ali da javni tužioci retko primenjuju mogućnost vođenja disciplinskog postupka (Soković i dr., 2016: 855). Pravo javnog tužioca da inicira pokretanje disciplinskog postupka protiv policijskog službenika, koji nije udovoljio službenom zahtevu javnog tužioca, ne uključuje mogućnost da tužilac učestvuje u samom vođenju disciplinskog postupka ili barem da bude obavešten o njegovom ishodu. Definisane ovlašćenja javnog tužioca da učestvuje u vođenju disciplinskog postupka predstavljalo bi prirodni nastavak prava javnog tužioca da zahteva disciplinski postupak protiv nesavesnog policijskog službenika i zato bi ga trebalo izričito propisati (Škulić, Ilić, 2012: 136). Međutim, može se smatrati da ovo ne treba da bude predmet normi ZKP, pa u tom slučaju u ZOP, a zatim i u podzakonskim aktima, treba propisati i definisati mogućnost učešća javnog tužioca u disciplinskom postupku kao i precizna ovlašćenja u tom postupku (podnošenje inicijative za pokretanje postupka, podnošenje dokaza, podnošenje pravnog leka na odluku disciplinskog starešine i sl.). Posmatrajući uporednopravno, u Hrvatskoj državni odvjetnik (javni tužilac) ima pravo i dužnost stalnog nadzora nad sprovođenjem izvida koji su naloženi policiji. Policija je dužna da izvrši nalog ili zahtev državnog odvjetnika u sprovođenju nadzora nad izvidima i za taj rad odgovara državnom odvjetniku (član 206h stav 2. Zakona o kaznenom postupku⁶). Kao što možemo videti u hrvatskom krivičnom procesnom sistemu javnom tužiocu nije izričito data mogućnost da zatraži disciplinsku odgovornost protiv policijskog službenika koji ne postupa po njegovim nalogima, ali je kompletna odgovornost za rad prenet na javnog tužioca bez prava uplitanja rukovodioca u policiji.

Neka istraživanja ukazuju na to da se policija u 96,3% slučajeva pojavljuje kao podnosilac krivične prijave javnom tužiocu (Bošković, 2015: 65). U situaciji kada javni tužilac rukovodi predistražnim postupkom i ima (ili bi bar trebalo da ima) potpuni uvid u rad policije u svakom predmetu gubi značaj podnošenje krivične prijave policije. U skladu s tim, osim podnošenja krivične prijave u pisanoj formi (član 281. ZKP), treba kreirati određeni programski paket za elektronsku razmenu podataka između policije i tužilaštva. Policija bi u tom programu evidentirala sve preduzete operativno-taktičke mere i istražne radnje koje bi bile vidljive

6 „Narodne novine“, br. 152/08, 76/09, 80/11, 91/12 – odluka i rešenje USRH, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14 i 70/17.

on line javnom tužiocu. Naravno ostala bi obaveza prosleđivanja prijava javnom tužiocu koje policiji podnose građani i drugi organi i organizacije, ali i to bi trebalo raditi preko elektronske aplikacije. Kao radni problem može se javiti pitanje praćenja rada policije na suzbijanju kriminaliteta s obzirom na to da je broj podnetih krivičnih prijava, odnosno broj rasvetljenih krivičnih dela glavni parametar za ocenjivanje efikasnosti rada policije. Ova praksa je potpuno pogrešna jer dovodi do „fingiranja“ rezultata rada (videti u: Marković i dr, 2017: 309–330), što bi moglo da se promeni praćenjem broja radnji koje je preduzela policija.

U članu 286. stav 2. ZKP taksativno se nabrajaju operativno-potražne mere i radnje koje se preduzimaju radi pronalaska učinioca krivičnog dela, sprečavanja da se učinilac ili saučesnik sakrije ili pobegne, otkrivanja i obezbeđenja tragova krivičnog dela i predmeta koji mogu da posluže kao dokaz, kao i prikupljanja svih obaveštenja koja bi mogla biti od koristi za uspešno vođenje krivičnog postupka. Na kraju u stavu 2. zakonodavac daje jednu opštu formulaciju „i druge potrebne mere i radnje“ što je veoma nejasna i neprecizna formulacija. Može se pretpostaviti da je zakonodavac mislio na sve one mere i radnje za koje je policije ovlašćena propisima (kojim?). Budućim novelama trebalo bi pojasniti i precizno regulisati koje su to mere i radnje, odnosno dati formulaciju „i druge mere i radnje propisane zakonom kojim se uređuju ovlašćenja policije“. Na ovaj način bi se uspostavila jasna vezna odredba koja bi se odnosila na zakon kojim se uređuju ovlašćenja policije ma kako bi se on u budućnosti zvao (trenutno je to ZOP).

Da bi javni tužilac na pravi način usmeravao radnje policije u predistražnom postupku i da bi uspešno i u potpunosti u praksi zaživeo ovakav odnos između javnog tužioca i policije neophodno je da između ova dva subjekta postoji daleko intenzivniji, neposredniji kontakt nego što je to bio slučaj u prethodnom periodu (Bošković, 2015: 50). U istraživanjima koja se odnose na saradnju javnog tužilaštva i policije u primeni ZKP zaključuje se da postoje određeni problemi, ali da i policija i javna tužilaštva različito gledaju na moguća rešenja (Soković i dr., 2016: 843–860; Soković i dr., 2017: 337–352). Jedno od mogućih rešenja u ZKP, koja bi potencijalno mogla da unaprede saradnju, jesu i obavezni sastanci javnog tužioca i policije koji za cilj ne bi trebalo da imaju opšte teme uz konstatacije da je saradnja „dobra“. Naprotiv, sastanci treba da se odnose na analizu konkretnih predmeta i dokaznih radnji koje treba preduzeti u tim predmetima. O svakom sastanku mora se voditi zapisnik koji svojim potpisom overavaju nadležni (republički, viši, osnovni) javni tužilac kao i rukovodilac organizacione jedinice policije koji prisustvuje sastanku. Sa aspekta policije sastanci su naročito bitni i zbog primene relativno novog policijsko-obaveštajnog modela (šire: Đurđević, Leštanin, 2017: 3–16).

Velike probleme u praksi donela je odredba člana 261. stav 6. ZKP, koja se odnosi na troškove predistražnog postupka, odnosno na nagradu i nužne izdatke branioca koga angažuje policija. Iako se u literaturi ukazuje na to da bi troškove krivičnog postupka (Ilić, Majić, Beljanski, Trešnjev, 2016: 615) trebalo da isplaćuje MUP iz izdvojenih budžetskih sredstava. Osim što je to veliko opterećenje za policijskog službenika koji neposredno radi na predmetu takođe predstavlja problem i za sam MUP prilikom planiranja nemalih budžetskih sredstava za ove namene. Da paradoks bude veći, jasno je da javni tužilac rukovodi ne samo predistražnim postupkom nego i svim dokaznim radnjama koje preduzima policija, a na kraju policija mora da odredi branioca i da ga plati. Istovremeno ova odredba nije u skladu sa članom 76. ZKP po kome branioca po službenoj dužnosti može da postavi predsednik suda ili javni tužilac. Eventualnim novelama ZKP ovi troškovi treba da pređu u troškove krivičnog postupka, koji se isplaćuju iz budžetskih sredstava suda, a naplaćuju se kasnije od lica koja su dužna da ih nadoknade nakon donošenja pravosnažne odluke i rešavanja pitanja troškova nastalih povodom postupka.

Na osnovu člana 294. stav 1. ZKP javni tužilac izuzetno može uhapšeno lice, kao i osumnjičenog, da zadrži radi saslušanja najduže 48 časova od časa hapšenja, odnosno odazivanja na poziv. U primeni ove norme često se javljaju problemi s obzirom na to da nije precizno definisano šta se smatra momentom početka zadržavanja (da li je to momenat hapšenja na terenu, pristupanja u prostorije po pozivu, momenat uručenja rešenja o zadržavanju i sl.). U tom smislu, a kako je reč o meri koja podrazumeva ograničenje slobode kretanja, trebalo bi ovu normu detaljnije urediti tako da momenat zadržavanja predstavlja onaj trenutak kada se lice liši mogućnosti da se slobodno kreće.

Kada je u pitanju zadržavanje lica postoji još jedan paradoks. Odluku o zadržavanju donosi javni tužilac koji, po pravilu, donosi rešenje, ali može da odobri i policiji da to uradi umesto njega (član 294. stav 2. ZKP), što se u praksi najčešće i dešava. Ova „kaučuk“ norma stvara određenu dozu pravne nesigurnosti, posebno kod zadržanog lica, jer ono ne zna ko ga je u stvari zadržao – policija ili javni tužilac. U tom smislu trebalo bi da se propiše da isključivo tužilac donosi rešenje o zadržavanju ili vrati mogućnost da policija donosi odluku o zadržavanju, što bi značilo povratak tzv. policijskog pritvora.

Analizom rešenja o zadržavanju koje donosi policija može se uočiti da ona sadrže sve elemente koji predstavljaju standard u toj oblasti. Međutim, da bi se izbegla različita praksa morao bi da se propiše obavezan sadržaj rešenja, i to tako da i zakonski osnov za pritvor, odnosno određivanje zadržavanja, kao i konkretni razlozi koji opravdavaju primenu zadržavanja budu sastavni deo rešenja (član 294. stav 2. ZKP). Zakonodavac je pogrešio i prilikom uređivanja sadržaja rešenja

o zadržavanju pa je tako uzeo da je osnov sumnje jedan od elemenata koje treba da sadrži rešenja o zadržavanju. S obzirom na to da je za hapšenje, a samim tim i zadržavanje, neophodno da postoji osnovana sumnja kao stepen verovatnoće, to je neophodno ispraviti u ZKP. Postoje i mišljenja određenih autora da ova greška znači da je dovoljno postojanje nagoveštaja (osnova sumnje) da je neko izvršio krivično delo pa da ta osoba, bez dodatnih uslova, bude zadržana (Ilić, 2015: 27).

Usled nedostatka ljudskih resursa u javnom tužilaštvu, vrlo često javni tužioci nisu u mogućnosti da potražne radnje preduzimaju sami pa tom prilikom pribegavaju zakonskoj mogućnosti da preduzimanje dokazne radnje poveri policiji. To se posebno odnosi na prikupljanje potrebnih obaveštenja i preduzimanje drugih mera i radnji za otkrivanje krivičnog dela i učinioca (član 282. stav 4. ZKP). Policija ima rok od 30 dana da postupi po zahtevu javnog tužioca. U protivnom policijski službenik može biti odgovoran za lakšu ili težu povredu službene dužnosti. Budućim novelama ZKP ovaj rok od 30 dana, u kom je policija dužna da postupi po zahtevu javnog tužioca i da ga obavesti o merama i radnjama koje je preduzela, mora se produžiti, naročito u predmetima koji se odnose na organizovani kriminal, korupciju, finansijske istrage, privredni kriminal i sl. Razlog za to je kompleksnost preduzimanja čitavog seta mera i radnji kojima se prikupljaju dokazi o učinjenom krivičnom delu. Posmatrajući uporednopravno, Hrvatska policija takođe je ograničena rokom od 30 dana za postupanje po zahtevu državnog odvjetnika bez izuzetaka (član 206h stav 1. Zakona o kaznenom postupku).

Javni tužilac može da poveri policiji izvršenje pojedinih dokaznih radnji (član 299. stav 4. ZKP). Neophodno je precizirati koje tačno dokazne radnje javni tužilac može da poveri policiji. Primera radi, dokazne radnje koje podrazumevaju prikupljanje ličnih dokaza kao što su ispitivanje okrivljenog i saslušanje svedoka mora biti u isključivoj nadležnosti tužioca (šire: Bošković, 2015: 52–54). Takođe, trebalo bi definisati i obavezno prisustvo javnog tužioca kada policija preduzima pojedine dokazne radnje, ali i isključivu obavezu javnog tužioca da samostalno preduzima dokazne radnje za pojedina teška krivična dela (npr. za koja je propisana kazna zatvora preko osam godina). Ovo je naročito bitno kod uviđaja kao „mere prvog zahvata“ od koje najviše zavise kako dalji tok predistražnog postupka, tako i same istrage (koju sprovodi javni tužilac). Nemačka ide i korak dalje. Tamo postoje katalogi krivičnih dela u kojima se, između ostalog, određuje zajedničko obavljanje pojedinih dolaznih radnji (prema: Pavliček, 2012: 517).

Ukoliko bi policija samostalno preduzimala dokazne radnje, snimanje toka radnje trebalo bi da bude obavezno, a dokazi prikupljeni izvođenjem ovih dokaznih radnji imali bi veći dokazni kredibilitet. Na taj način bi se sprečilo da istraga, kao faza krivičnog postupka, „pređe“ s javnog tužioca na policiju, tj. iz „tužilačke“

istrage neformalno preraste u „policijsku“, kao što je to slučaj u Nemačkoj (Škuljić, 2013: 186–194). Zbog ovako široko postavljenog ovlašćenja javnog tužioca pojedini autori ovakvu istragu nazivaju i tužilačko-policijskom istragom (Đurđić, 2018: 53, 61–62; Vujičić, 2017: 337; Grubač, 2014: 224).

Policija, prema trenutnom zakonskom rešenju, može samoinicijativno da preduzme neku dokaznu radnju bez konsultacija za javnim tužiocem i naknadno ga o tome obavesti (član 287. ZKP). Na taj način policija obavezuje javnog tužioca da u roku od 30 dana od preduzete dokazne radnje pokrene istragu (ukoliko se steknu osnovi sumnje). To nas dovodi do zaključka da policija na taj način „rukovodi“ javnim tužiocem, odnosno „da može praktično da iznudi od javnog tužioca pokretanje istrage za određeno krivično delo“ (Brkić, 2015; Grubač, 2014: 224). U tom smislu, neophodno je propisati da policija dokazne radnje može da preduzima samo po naređenju/odobrenju javnog tužioca, dok po sopstvenoj inicijativi može da preduzima samo operativno-potražne mere i radnje iz člana 286. ZKP.

Javni tužioci tretiraju istragu kao „vruć krompir“, jer ne poseduju znanja iz oblasti kriminalistike, ili je njihov nivo nizak, a koja su neophodna za uspešno izvođenje pojedinih dokaznih radnji preduzetih prilikom njenog sprovođenja. U tom smislu, možda je rešenje u davanju ovlašćenja ministrima nadležnim za unutrašnje poslove i pravosuđe da sporazumno bliže urede način na koji će policija i javni tužilac da izvode dokazne radnje. Ukoliko tome dodamo da su javni tužioci po vokaciji pravnici, kod kojih je u većini slučajeva zastupljen formalizam, i da nisu blagonakloni prema dodatnoj obuci, bliže uređivanje načina izvođenja dokaznih radnji može značajno da podigne kvalitet izvedene radnje i u krajnoj instanci poveća efikasnost krivičnog postupka. U taj podzakonski akt (pravilnik) treba uključiti i neka osnovna kriminalistička pravila, koja se odnose pre svega na taktiku tehniku i tehniku preduzimanja pojedinih dokaznih radnji.

2. Opšte i posebne dokazne radnje

Pribavljanje listinga mobilnog telefona, bazne stanice i lociranje su operativne radnje policije koje se preduzimaju u predistražnom postupku, ali su, prema našem mišljenju, izmenama ZKP suštinski postale dokazne radnje. Sa aspekta rada policije ova radnja je u prošlosti izazivala najviše turbulencija kao operativna radnja policije, preduzimana po odobrenju javnog tužioca. Nakon više intervencija Ustavnog suda⁷ u ovoj oblasti, a sledeći praksu Evropskog suda za ljudska

⁷ To se pre svega odnosi na izmene Zakona o BIA, Zakona o VOA i VBA, Zakona o elektronskim komunikacijama i sl.

prava (ESLJP),⁸ nakon poslednjih novela ZKP, ova radnja može se izvršiti samo po nalogu sudije za prethodni postupak, a na predlog javnog tužioca (član 286. stav 3. ZKP). Ova izmena je bila opravdana, jer su podaci o tome s kim neko lice komunicira i u kojim intervalima, obuhvaćeni pravom na zaštitu privatnog života i prepiske – član 8. stav 1. Evropske konvencije (Brkić, 2014: 180). Ovakva rešenja sadržana su i u drugim krivično procesnim sistemima kao što su Francuska, Nemačka, Austrija, Hrvatska i slično.

Ova radnja se sastoji u utvrđivanju tzv. formalnih obeležja komunikacije bez ulaženja u njen sadržaj. Iz listinga se mogu utvrditi izvor i određite komunikacije, vrsta (poziv, poruka i sl.), početak, trajanje i završetak, mesto s kog je izvršena, bazna stanica s koje je izvršena komunikacija i identifikacioni (IMEI) broj mobilnog telefona. S obzirom na to da se može primeniti isključivo po naredbi sudije za prethodni postupak, ovu „operativnu“ radnju trebalo bi propisati kao (opštu) dokaznu radnju i da se podaci prikupljeni ovom radnjom mogu koristiti kao dokaz u postupku.⁹ Na taj način bi se značajno uštedelo vreme trajanja krivičnog postupka kao i sredstva utrošena za prikupljanje dokaza. Ovakvo rešenje može biti kritikovano kao uvođenje „policijskih“ dokaza u krivični postupak, ali se mora naglasiti da podatke sadržane u listingu zadržava operater i ukoliko ih naknadno pribavi sudsko veće, to će biti identični podaci. U tom smislu treba sagledati mogućnost ograničenja primene ove „dokazne“ radnje na određeni krug krivičnih dela za koje je to neophodno (npr. ako se na drugi način ne mogu prikupiti dokazi za krivično gonjenje ili bi njihovo prikupljanje bilo znatno otežano, odnosno da se na drugi način krivično delo ne bi moglo otkriti ili sprečiti ili bi to izazvalo nesrazmerne teškoće ili veliku opasnost). Na ovaj način zakonodavac bi uzeo u obzir značaj krivičnog dela o kojem je reč i neophodnost primene mere u demokratskom društvu, na šta ukazuje praksa ESLJP (prema, Ilić, Majić, Beljanski, Trešnjev, 2016: 663; Kralj, 2009: 168). Kao mogućnost može se razmotriti izrada kataloga krivičnih dela, donošenjem podzakonskog akta, za koje se može primeniti ova radnja.

Policija može izuzetno bez naredbe suda da uđe u stan i druge prostorije i bez prisustva svedoka preduzme pretresanje stana i drugih prostorija ili lica koja se tu zateknu (član 158. ZKP). Odredba ZKP znatno je proširena u odnosu na normu iz člana 40. stav 3. Ustava Republike Srbije¹⁰ (Ustav RS), koja ograničava mogućnost ulaska i vršenja pretresa stana i drugih prostorija bez naredbe suda i bez prisustva svedoka samo na neposredno lišenje slobode učinioca krivičnog

8 Šire o praksi ESLJP videti u: Ilić, Majić, Beljanski, Trešnjev, 2016: 661–663.

9 Videti: Ilić, Majić, Beljanski, Trešnjev, 2016: 661–661 i Bošković, 2015: 95.

10 „Službeni glasnik RS“, broj 98/06.

dela ili otklanjanja neposredne i ozbiljne opasnosti za ljude i imovinu.¹¹ Kako bi se podigao dokazni kredibilitet i integritet dokazne radnje pretresanja, ukoliko se ona preduzima bez naredbe suda, odnosno bez prisustva držaoca stana, treba obavezno predvideti da izvođenju ove dokazne radnje moraju prisustvovati dva punoletna lica u svojstvu svedoka ili javni tužilac, a izvođenje dokazne radnje mora biti praćeno video-tonskim zapisom.

Odredbe člana 132a ZKP/2001, koje se odnose na dokazivanje fotografijom, zvučnim i/ili video snimkom i drugim tehničkim sredstvima ukinute su s nejasnim obrazloženjem da tim odredbama nije mesto u krivičnom procesnom zakonodavstvu. Ova odredba veoma je značajna posebno kod krivičnih dela koja se vrše na javnim mestima, odnosno na drugim mestima koja već poseduju video-nadzor. Ponovnim uvođenjem dokazivanja pomoću tehničkih sredstava ne samo da bi se olakšao rad policije na otkrivanju i razjašnjavanju krivičnih dela već i na dokazivanju veze između krivičnog dela i učinioca. Posmatrajući uporednopravno, krivični procesni sistemi Nemačke,¹² Francuske¹³ i Hrvatske ne sadrže ovakvu izričitu odredbu, ali se može zaključiti da se fotografije i video-tonski zapisi koriste u postupku kao elektronski zapis.

Policija i službe bezbednosti „eksploatišu“ posebne dokazne radnje. To konkretno znači da neposredno rade na presretanju komunikacije, praćenju i osmatranju, pružanju simulovanih poslova, prikriveni islednik je policijski službenik i sl. Policija je u obavezi da o „eksploataciji mera“ izveštava javnog tužioca i sudiju za prethodni postupak, ali samo na njihov zahtev i po završetku „mere“.¹⁴ Kako bi se unapredili rad na eksploataciji posebnih dokaznih radnji, blagovremeno praćenje rada policije od strane javnog tužioca i sudije za prethodni postupak u toj oblasti i efikasno izveštavanje, novelama ZKP treba uvesti obavezno elektronsko praćenje eksploatacije posebnih dokaznih radnji od strane javnog tužioca i sudije za prethodni postupak po sistemu 24/7 (dnevni izveštaji dostupni odmah nakon pisanja bez čekanja na dostavljanje kurira). S obzirom na to da ovakvo zakonsko rešenje iziskuje značajna materijalna sredstva iz budžeta morao bi da se predvdi i tzv. prelazni period kako bi se nabavila neophodna oprema i obučilo ljudstvo da koristi takvu opremu.

Zbog ograničenosti rada izdvojićemo samo dve karakteristične „mere“ i predloge za njihovo unapređenje sa aspekta policijskog rada. Tajni nadzor komu-

11 Videti Bošković, 2015:124–133

12 Videti ZKP Nemačke na https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stpo/englisch_stpo.pdf, stranici pristupljeno 8. 12. 2017.

13 Vidi ZKP Francuske na <https://www.legifrance.gouv.fr/Traductions/en-English/Legifrance-translations>, stranici pristupljeno 8. 12. 2017.

14 Gotovo identično rešenje je i u Hrvatskoj, prema Gluščić, 2013: 625

nikacije je posebna dokazna radnja koja se sastoji u nadzoru i snimanju telefonskih komunikacija ili drugih tehničkih sredstava ili nadzoru elektronske ili druge adrese osumnjičenog (ovde se misli na naloge na društvenim mrežama) i zapleni pisama i drugih pošiljki (član 166. ZKP). Na ovaj način nisu obuhvaćeni drugi vidovi komunikacije (npr. neposredna komunikacija „licem u lice“), što može da izazove probleme u otkrivanju i dokazivanju teških krivičnih dela.

Kod posebne dokazne radnje tajnog praćenja i snimanja zakonodavac izdvaja stan kao moguće mesto na kome se može vršiti ova radnja (član 171. ZKP). S jedne strane, prema Ustavu RS, stan je nepovrediv, a time se ostvaruje i pravo na privatnost i porodičan život. S druge strane, ako se uzme u obzir da osumnjičeni ovu „prazninu“ u ZKP može da iskoristi za dogovaranje i obavljanje drugih radnji u svom stanu, onda se nameće potreba da se ova radnja proširi i na stan osumnjičenog. Radi zaštite nepovredivosti stana i drugih prava osumnjičenog, ukoliko se radnja sprovodi u stanu, prikupljeni materijal koji se odnosi na privatni život osumnjičenog a ne na vršenje krivičnog dela mora se *odmah* uništiti.¹⁵ Posmatrajući uporednopravno, u nemačkom sistemu ova radnja je izdvojena u odnosu na praćenje i snimanje na javnim mestima (§ 100c ZKP Nemačke), ali je policiji omogućeno da „mere“ obuhvate i stan osumnjičenog, tj. da se sprovede tzv. veliki prislušivački zahvat (Škulić, 2015: 29).

3. Zaključak

Noveliranje normativnog okvira je stalan proces zato što društvene promene diktiraju i promene normativnog okvira pa samim tim i krivičnog procesnog sistema. Osim toga, sa aspekta Republike Srbije naš krivični procesni sistem mora da pretrpi novele zbog harmonizacije sa pravom EU, uz poštovanje nesumnjivo duge krivične procesne tradicije. Zbog toga je neophodno pratiti dostignuća nauke i struke u ovoj oblasti posebno u zemljama koje imaju napredne krivične procesne sisteme (Nemačka, Francuska, Velika Britanija, SAD i sl.). Osim toga dostignuća iz oblasti informacionih tehnologija nesumnjivo utiču na rad policije i tužilaštva što krivično procesno zakonodavstvo mora adekvatno da prati.

Policija je veoma važan deo krivičnog procesnog sistema jer je od država „dobila“ u nadležnost možda i najteži zadatak, a to je borba protiv kriminala. Kako bi mogla da odgovori tom zadatku i unapredi svoje postupanje neophodne su određene izmene i dopune ZKP. Preduzimanje dokaznih radnji od strane policije mora biti detaljno uređeno kako bi se podigao dokazni kredibilitet i integritet

15 Ovakvo ograničenje mora da postoji kod svih posebnih dokaznih radnji npr. dopunom člana 163. kojim se uređuje postupanje s prikupljenim materijalom.

prikupljenih dokaza. To podrazumeva i donošenje određenih podzakonskih akata u toj oblasti. Suštinske izmene i dopune procesnog zakonodavstva u ovom segmentu moraju da imaju za rezultat pre svega bolju saradnju javnog tužioca i policije, uz jačanje uloge javnog tužioca.

Smatramo da predložene novele ZKP mogu dodatno da uredi i preciziraju određena rešenja u delu uređivanja odnosa na relaciji javni tužilac – policija i tako poboljšaju rad i efikasnost policije na realizaciji primarnog zadatka koji se odnosi na otkrivanje, razjašnjavanje i dokazivanje krivičnih dela. Jasno nam je da je normativno uređivanje odnosa stalan zadatak, a proces implementiranja dug.

4. Literatura

- Bejatović, S. (2014). „ZKP Srbije iz 2011. – kraj reforme ili samo jedan neuspešan korak procesa reforme?“, *Strani pravni život* (1), str. 45–68.
- Bošković, A., Pavlović Z. (2016). „Problemski osvrt na organizaciju prethodnog krivičnog postupka u Republici Srbiji i Republici Hrvatskoj“, *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu*, 23(1), str. 189–207
- Bošković, A. (2015). *Radnje policije u prethodnom krivičnom postupku i njihova dokazna vrednost*, Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
- Brkić, S. (2015). „Kritički osvrt na uređenje istrage u ZKP Srbije iz 2011. godine“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, 49(2), str. 559–575.
- Brkić, S. (2014). „Neusklađenost Zakonika o krivičnom postupku Srbije iz 2011. godine sa drugim propisima“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, 48(3), str. 171–187.
- Vujičić, M. (2017). „The reform of the criminal procedure legislation: the concept of investigation“, *Facta universitatis, series: Law and Politics*, 15(4), pp. 335–346.
- Gluščić, S. (2013). „Izvidi kaznenih djela prema Noveli Zakona o kaznenom postupku“, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 20(2), str. 613–630
- Grubač, M. (2014). „Otvaranje istrage prema novom Zakoniku o krivičnom postupku Srbije“, *Pravni zapisi*, 5(1), str. 218–234.
- Grubač, M. (2011). „Nove ustanove i nova rešenja Zakonika o krivičnom postupku Srbije od 26. septembra 2011. godine“, *Pravni zapisi*, 2(2), str. 467–514.
- Đurđević, Z., Leštanin, B. (2017). „Intelligence-led policing in Ministry of interior of the Republic of Serbia“, u: *Thematic conference proceedings of international significance “Archibald Reiss Days”*, 3, pp 3–16.
- Đurđić, V. (2018). „Zakonsko uređenje odnosa javnog tužioca i policije kao pretpostavka efikasnog krivičnog postupka“, u: *Krivično zakonodavstvo i funkcio-*

- nisanje pravne države*, Trebinje: Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu, Grad Trebinje i Ministarstvo pravde Republike Srpske, str. 50–64
- Zakon o kaznenom postupku, „Narodne novine“, br. 152/08, 76/09, 80/11, 91/12 – odluka i rešenje USRH, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14 i 70/17.
 - Zakon o krivičnom postupku, „Službeni list SFRJ“, br. 4/77, 14/85, 74/87, 57/89 i 3/90 i „Službeni list SRJ“, br.27/92 i 24/94.
 - Zakon o policiji, „Službeni glasnik RS“, broj 6/16.
 - Zakonik o krivičnom postupku, „Službeni list SRJ“, br. 70/01, 68 /02 i „Službeni glasnik RS, br. 58/04, 85/05, 115/05, 46/06, 49/07, 122/07 i 20/09.
 - Zakonik o krivičnom postupku, „Službeni glasnik RS“, br. 72/11, 101/11, 121/12, 32/13, 45/13 i 55/14.
 - Ilić, G., Majić, M., Beljanski, S., Trešnjev, A. (2016). *Komentar Zakonika o krivičnom postupku*. Beograd: Službeni glasnik.
 - Ilić, G. (2015). „Predistražni postupak: manjkavosti i preporuke“, u: Škulić, M., Ilić, G. i Matić Bošković, M. (ur.), *Unapređenje Zakonika o krivičnom postupku, de lege ferenda predlozi*. Beograd: Misija OEBS-a u Srbiji, str. 11–28.
 - Kralj, T. (2009). „Provjera istovjetnosti telekomunikacijskih adresa“, *Policija i sigurnost 18(2)*, str. 166–179
 - Leštanin, B., Nikač Ž. (2016). *Komentar Zakona o policiji*. Beograd: Poslovni biro.
 - Marković, B., Dragaš D., Vojić B. (2017). „Evidentiranje kriminala – različiti aspekti, u: tematski zbornik radova“, *Policija i pravosudni organi kao garanti slobode i bezbednosti u pravnoj državi*, (2), Beograd: Kriminalističko-policijska akademija, Pravni fakultet u Kragujevcu, fondacija „Hans Zajdel“, str. 309–330.
 - Pavliček, J. (2012). „Istražitelji iz redova policije“, *Policija i sigurnost 21(3)*, str. 515–528
 - Soković, S., Čvorović D., Turanjanin V., (2016). „Saradnja javnog tužioca i policije u Republici Srbiji“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, 50(3), str. 843–860.
 - Soković S., Turanjanin V., Čvorović D. (2017). „Odnos policije i javnog tužioca: zakon i praksa u Republici Srbiji“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, 51(2), str. 337–352.
 - Škulić, M., Ilić G. (2012). *Reforma u stilu „Jedan korak napred – dva koraka nazad“: novi Zakonik o krivičnom postupku Srbije*. Beograd: Udruženje tužilaca i zamenika javnih tužilaca Srbije, Pravni fakultet u Beogradu, Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu.
 - Škulić, M. (2013). „Dominantne karakteristike osnovnih velikih krivičnoprocesnih sistema i njihov uticaj na reformu srpskog krivičnog postupka“, *Crimen*, 4(2), str. 176–234.

- Škulić, M. (2015). „Tajni audio i video nadzor kao posebna dokazna radnja u Zakoniku o krivičnom postupku Srbije“, *Tužilačka reč* (28), str. 24–37.
- Ustav Republike Srbije, „Službeni glasnik RS“, broj 98/06.
- <https://www.legifrance.gouv.fr/Traductions/en-English/Legifrance-translations>
- https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stpo/englisch_stpo.pdf

Muamer NICEVIĆ, PhD

Professor at the University of Novi Pazar

Branko LEŠTANIN

Ministry of Interior, Police Department Kraljevo

PROPOSALS OF AMENDMENT OF THE SERBIAN CPC IN ORDER TO IMPROVE POLICING

The reform of criminal procedural legislation in the Republic of Serbia takes too long, as can be seen through the passed/ abolished laws regulating the criminal procedure. The applicable Code of Criminal Procedure (CPC) brought great innovations in the policing, and the most important is the introduction of the “Prosecutorial investigation”. Although initially there was a promising current situation, there were some problems in the implementation of this CPC. The work is primarily focused on those norms related to the policing and on some possible solutions de lege ferenda that would lead to the improvement of police treatment. In addition to introductory presentations and concluding observations, the paper contains two sections where the first refers to the organizational aspect of the police and (pre)investigative procedure, and the second to the actions of evidence collection taken by the police. The proposed amendments can further improve the policing, with the application of new norms requiring a certain adjustment period, additional professional training and additional budgetary resources.

Key words: *Code of Criminal Procedure, Police, Public Prosecution, Pre-investigative Procedure, Actions of Evidence Collection*